

Voorbij het zwart

Van Hilary Mantel zijn verschenen:

Wolf Hall

Het boek Henry

Een veiliger oord

De geest geven

Acht maanden in de Gazastraat

Liefde verkennen

De moord op Margaret Thatcher

De spiegel & het licht

Vorstelijke personages en andere geschriften

Vorbij het zwart

Hilary Mantel (Glossop, 1952-2022) was een buitengewoon veelzijdig auteur. Korte verhalen, essays en romans, historisch en contemporair werk: met haar ongelooflijke schrijftalent en verbeeldingskracht, en niet te vergeten haar verrukkelijke gevoel voor humor, kon ze elk genre aan. Naast vele, vele andere belangrijke prijzen, ontving ze – vrij uitzonderlijk – tweemaal de Booker Prize. Van haar werk zijn toneelstukken en televisieseries gemaakt en ook zelf was ze het onderwerp van een uitvoerige documentaire door de BBC.

HILARY MANTEL

Voorbij het zwart

Vertaald door Harm Damsma en Niek Miedema

MERIDIAAN
UITGEVERS

2023

Niek Miedema ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Eerste druk, januari 2023

Alle in de tekst gebruikte Shakespeare-citaten zijn ontleend aan de vertaling van L. Burgersdijk

© Tertius Enterprises 2005

© 2023 Nederlandse vertaling Harm Damsma en Niek Miedema

Oorspronkelijke titel *Beyond Black*

Oorspronkelijke uitgave Fourth Estate, London

Omslagontwerp Nanja Toebak

Foto van de auteur © Els Zweerink

Typografie Wim ten Brinke

Drukkerij Wilco

ISBN 978 94 93169 58 6

NUR 302

www.meridiaanuitgevers.com

 @meridiaanuitgevers

 @meridiaanboeken

 @MeridiaanBoeken

 LinkedIn Meridiaan Uitgevers

Voor Jane Haynes

Er zijn in dit land krachten werkzaam waarvan wij
geen weet hebben.

(toegeschreven aan) H.M. de Koningin

Een

Het land in: de klamme, vettige dagen na de kerst. De troosteloze snelweg om Londen: het stugge bermgras dat oranje opglanst in het licht van de koplampen, en de bladeren van het vergiftigde struikgewas, met gele en groene strepen, als een cantaloupe. Vier uur: de schemering daalt neer over de ringweg. Theetijd in Enfield, de avond valt in Potters Bar.

Er zijn avonden bij dat je er geen zin in hebt, maar het toch moet doen. Avonden waarop je vanaf het toneel de zaal in kijkt en domme, gesloten gezichten ziet. Boodschappen van de doden komen op willekeurige momenten. Je zit er niet op te wachten en je kunt ze niet wegsturen. De doden laten zich niet lokken en laten zich niet leiden. Maar de mensen hebben ervoor betaald en willen waar voor hun geld.

Een zeegroene lucht: snelwegverlichting die wit opbloeit. Dit is de rafelrand van de stad: velden omheind met ijzerdraad, versleten autobanden in sloten, koelkasten die dood op hun rug liggen en uitgehongerde pony's die de modder afgrazen. Het is een landschap dat bevolkt wordt door verstotenen en vluchtelingen, Afghanen, Turken en Koerden, zondebokken met brandwonden of littekens van met kapotte flessen toegebrachte snijwonden, mensen die met gebroken ribben uit hun steden hierheen zijn gestrompeld. De levensvormen hier zijn verworpenen of anomalieën: de katten die uit jakkeren-

de auto's zijn gegooid en de schapen rond Heathrow, met hun vacht waaraan de stank van vliegtuigbrandstof kleeft.

Naast haar tekent het strakke gezicht van de chauffeuze zich af tegen het beslagen raampje. Op de achterbank verroert zich iets doods. Het begint te grommen en te ademen. De auto snelt langs de afritten en de door de snelweg omsloten ruimte is de ruimte in haar binnenste: het strijdperk, het barre land, de plek achter haar ribben waar de innerlijke oorlog woedt. Het hart klopt, de achterlichten knipogen. Zwak lichtschijnsel uit torenflats, uit overvliegende helikopters, uit vaste sterren. Het duister omsluit de meinedige geestelijken en de opgebrande pedofielen, de ongeliefde viaducten en de bruggen vol graffiti, de sloten onder beschimmelde heggen en relingen die nooit door een mensenhand worden verwarmd.

Het is avond en winter: maar in de rottende nesten en lege burchten bespeurt ze de tekenen van groei, voorbodes van de lente. Dit is de tijd van Le Pendu, de Gehangene, die met één voet aan een levende boom bungelt. Het is een tijd waarin dingen blijven hangen, een tijd van aarzeling, van ingehouden adem. Het is een tijd om verwachtingen los te laten, maar de hoop niet te laten varen, om een wending van het rad van fortuin te verwachten. Dit is ons leven en we moeten het leiden. Denk aan het alternatief.

Een statische wolkenbank, als een inktvlek. Donker wordende lucht.

Het heeft geen zin mij te vragen of ik ervoor zou hebben gekozen zo te zijn als ik ben, want ik heb nooit de keus gehad. Ik weet niet beter. Ik ben nooit anders geweest.

En nog donkerder. Alle kleur is weggevloeid uit het

land. Er is alleen nog vorm: de samengeklonterde boomtoppen als de rug van een draak. De hemel verdiept zich tot middernachtblauw. Het oranje schijnsel van de straatlantaarns vervloeit tot een fondantachtig kersenrood. Op weidegronden tillen de hoogspanningsmasten hun rokken op in een ijzeren gavotte.

Twee

Colette stak haar hoofd om de deur van de kleedkamer. 'Gaat-ie?' zei ze. 'We hebben een volle bak.'

Alison zat naar de spiegel toe gebogen omdat ze haar lipstick ging opdoen. 'Zou je een kop koffie voor me willen halen?'

'Of een gin-tonic?'

'Ja. Vooruit maar.'

Ze had inmiddels haar paragnostenoutfit aan, haar gewone kleren had ze over een stoelleuning gegooid. Colette stortte zich er meteen op. Kamermeisje zijn hoorde bij haar werk. Ze liet haar onderarm in Als rok van zwart chiffon glijden. Die was zo groot als een doods-kleed, een lijkwade. Toen ze het ding binnenstebuiten keerde trok er een kleine rilling van afschuw door haar heen, alsof er nog huid in de naden kon hangen.

Alison was een vrouw die een ruimte geheel leek te vullen, zelfs als ze er niet was. Ze had een onmogelijke omvang, met mollige, romige schouders, ronde kuiten, dij-en en heupen die over haar stoel heen lubberden; ze was zo zacht als een vrouw uit de edwardiaanse tijd, zo weelderig als een showgirl, en wanneer ze bewoog hoorde je (ook al droeg ze die niet) het geruis van verenpluimen en zijden gewaden. In een kleine ruimte leek ze meer dan haar deel van de zuurstof te gebruiken, en in ruil daarvoor wasemde haar huid vochtige geuren uit, als een reusachtige tropische bloem. Als je een vertrek betrad

dat ze net had verlaten – haar slaapkamer, haar hotelkamer, haar kleedkamer backstage – voelde je haar als een aanwezigheid, een spoor. Alison was weg, maar je zag nog een chemische nevel van haarspray door de heldere lucht neerdalen. Op de vloer lag dan een streep talkpoeder en haar parfum – Je Reviens – hing nog in de gordijnstof, in kussens en in de stof van handdoeken. Wanneer ze zich klaarmaakte voor een spirituele ontmoeting was haar pad geladen, elektrisch, en wanneer haar lichaam zich allang op het toneel bevond leek haar gezicht – blozende wangen, stralende ogen – nog in de kleedkamerspiegel te zweven.

Colette bukte zich en raapte Als schoenen op, die midden in het vertrek rondslingerden. Even verdween ze daarbij uit haar eigen zicht. Toen haar gezicht weer opdook in de spiegel was ze bijna opgelucht. Wat mankeert me toch, dacht ze. Als ik weg ben blijft er geen spoor van me achter. Op mijn huid blijft geen parfum hangen. Ik zweet nauwelijks. Mijn voeten laten geen indruk achter op het tapijt.

‘Het is waar,’ zei Alison. ‘Het is alsof jij terwijl je iets doet meteen alle sporen van jezelf uitwist. Als een robot-huishoudster. Je poetst je eigen vingerafdrukken weg.’

‘Doe niet zo raar,’ zei Colette. ‘En schei uit met mijn privégedachten te lezen.’ Ze schudde de zwarte rok uit alsof ze Alison schudde.

‘Ik vraag me vaak af: Is Colette hier nou in de kamer of niet? En als je een paar uur weg bent vraag ik me af of ik me heb verbeeld dat je er was.’

Colette drapeerde de zwarte rok over een klerhanger, die ze achter een staande spiegel haakte. Even later hing Als grote zwarte blouse erbij. Het was Colette die haar had overgehaald zwart te dragen. Zwart, had ze gezegd,

zwart en helemaal effen. Maar Alison verafschuwde effen. Er moest iets zijn wat de blik van mensen trok, iets wat zinderde, iets wat schitterde. Op het eerste gezicht leek de blouse geen opsmuk te hebben, maar over de mouw liep een dunne strook lovertjes, als de ogen van sluwe buitenaardse wezens, die zwart met zwart weer-spiegelden. Voor haar werk op het toneel stond ze op kleur: smaragdgroen, oranjebruin, scharlakenrood. 'Het laatste wat je wilt als je het toneel op loopt,' legde ze uit, 'is dat ze aan begrafenissen moeten denken.'

Ze tuitte haar lippen voor de spiegel. 'Volgens mij is dit wel aardig zo, vind je niet?'

Colette wierp een blik op haar. 'Ja, het staat je goed.'

Alison was geniaal met make-up. Ze had er dozen vol van en ze gebruikte alles. Ze sleepte het allemaal met zich mee in toilettassen met kleurcodes en doosjes met lusjes erin voor penselen en kleine flesjes. Als de geest vaardig over haar werd en ze neigde naar abrikooskleurige oogschaduw, wist ze precies in welke tas ze een greep moest doen. Voor Colette was het een raadsel. Als ze zelf een nieuwe lippenstift ging kopen kwam ze terug met eentje die, als ze hem aanbracht, dezelfde kleur bleek te hebben als alle andere die ze bezat, wat altijd min of meer de kleur van haar lippen was. 'Hoe heet die oogschaduw?' vroeg ze. Alison bekeek haar vorderingen met een watschijfje in de hand en bracht een onzichtbare verbetering aan op haar onderlip. 'Kweenie. Je mag hem best proberen, hoor. Maar haal eerst wat te drinken voor me.' Haar hand reikte naar haar lippenpotlood. Bijna had ze tegen Colette gezegd dat ze moest uitkijken niet op Morris te gaan staan.

Hij hing onderuitgezakt op de vloer tegen de muur.

Zijn korte beentjes wijd, terwijl zijn vingers aan de knoopjes van zijn gulp friemelden. Toen Colette achteruitstapte liep ze dwars over hem heen.

Zoals gebruikelijk merkte ze het niet. Maar Morris wel. 'Verwaande trut,' zei hij toen Colette de kleedkamer verliet. 'Achterlijke bleekscheet. Ze is net 'n spook. Waar heb je háár opgeduikeld, meid? Van 't kerkhof?'

Alison vloekte binnensmonds terug. In de vijf jaar dat Colette nu met Al samenwerkte had hij haar nooit geaccepteerd. Tijd betekende weinig voor Morris. 'Wat weet jij van kerkhoven?' vroeg ze. 'Ik durf te wedden dat jij nooit een fatsoenlijke begrafenis hebt gehad. In een dichtgenaaide zak stenen de plomp in, als ik afga op het volk waar jij mee omging. Of ben je soms met je eigen zaag in stukken gezaagd?'

Alison boog zich weer naar de spiegel toe en werkte haar mond bij met het potloodje uit het glazen buisje. Dat kietelde en prikte. Haar lippen verstrakten erdoor. Ze trok een gekke bek tegen zichzelf. Morris grinnikte.

Het was bepaald niet prettig om hem op momenten als deze om je heen te hebben, in je kleedkamer, voor het optreden, als je probeerde een beetje tot rust te komen en even wat tijd voor jezelf te nemen. Als hij in een bepaald soort bui was volgde hij je zelfs naar de wc. Een vakgenote had eens tegen haar gezegd: 'Ik krijg de indruk dat jouw gids op een heel laag trillingsniveau zit, heel erg laag. Had je soms gedronken toen hij voor het eerst contact maakte?'

'Nee,' had Al geantwoord. 'Ik was nog maar dertien.'

'O, dat is een vreselijke leeftijd,' had de vrouw gezegd. Ze had Alison van top tot teen bekeken. 'Junkfood, vermoed ik. Loze calorieën. Je volvreten.'

Ze had het uiteraard ontkend. In de praktijk had ze

nooit geld gehad om na school burgers of chocola te kopen, want haar moeder hield haar kort omdat ze bang was dat ze het geld zou gebruiken om op een bus te stappen en ervandoor te gaan. Maar Alison had haar ontkenning weinig overtuiging weten mee te geven. Haar vakgenote had gelijk gehad, Morris was een lage figuur. Hoe ze aan hem was gekomen? Ze had hem waarschijnlijk verdiend, meer viel er niet over te zeggen. Soms zei ze ook tegen Morris: 'Waar heb ik jou aan verdiend?' Dan wreef hij zich in de handen en grinnikte. Als ze hem op de een of andere manier geërgerd had en hij kwaad op haar was, zei hij: 'Tel je zegeningen, meid, jij denkt dat ik erg ben, maar je had ook MacArthur kunnen krijgen. Je had Bob Fox of Aitkenside of Pete de Zigeuner kunnen krijgen. Je had m'n maat Keiff Capstick kunnen krijgen. Je had Luke kunnen krijgen, dan was je echt nog niet jarig geweest.'

Mevrouw Etchells (van wie ze het vak van medium had geleerd) had haar altijd voorgehouden: 'Er zijn bepaalde geesten, Alison, die je al van heel vroeger kent, en van die hoef je alleen maar de naam bij het gezicht te weten. Er zijn ook geesten die haatdragend zijn en je een loer willen draaien. En er zijn weer andere die, neem me niet kwalijk dat ik het zeg, gewoon godvergeten etterbakken zijn en je het liefst het merg uit je botten zouden zuigen.'

'Ja, mevrouw E.,' had ze gezegd, 'maar hoe weet ik dan wat voor een het is?'

Waarop mevrouw Etchells had gezegd: 'God sta je bij, meid. Maar God heeft nog wel meer aan zijn hoofd, dus ik denk niet dat hij dat gaat doen.'

Colette liep door de foyer naar de bar. Haar blik ging langs het betalende publiek dat vanaf de met lichtvlek-

ken bezaaide straat binnenstroomde. Slechts een op de tien bezoekers was man. Ze probeerde elke avond een goed beeld van hen te krijgen, zodat ze Alison kon vertellen wat ze kon verwachten. Hadden ze vooraf gereserveerd of stonden ze in de rij voor de kassa? Dromden ze lachend en kletsend in groepjes bij elkaar of waren het mensen die zich onopvallend, alleen of in tweetallen, steels en zonder iets te zeggen door de foyer bewogen? Je zou het vermoedelijk in een grafiek kunnen vatten, dacht ze, of in een of ander computerprogramma samenbrengen: de demografie van elk stadje, de kenmerkende bezoekers en hun sociale netwerken, de locatie van de zaal ten opzichte van parkeerterreinen, pizzatenten, de dichtstbijzijnde kroeg waar jonge meiden met z'n allen heen konden.

De beheerder van het theater knikte naar haar. Hij was een afgeleefd mannetje dat zijn pensioen naderde. Op zijn colbert zat een wittige waas en het was te krap bij de oksels. 'Alles kits?' vroeg hij. Colette knikte; er kon geen lachje vanaf. Hij wiegde naar achteren op zijn hakken en bekeek, alsof hij ze nog nooit eerder had gezien, de zakjes snoep die aan hun metalen haakjes hingen en de rijen chocoladerepen. Colette vroeg zich af waarom mannen nou nooit gewoon kunnen stáán. Waarom moeten ze altijd heen en weer wiegen, in hun zakken voelen, zichzelf overal bekloppen en op hun tanden zuigen? Het affiche met Alison erop was op zes verschillende plekken in de foyer opgehangen. De flyers die her en der waren uitgestald kondigden komende evenementen aan: 'Het *Requiem* van Fauré', begin december gevolgd door '*Jack and the Beanstalk*'.

Alison was mediamiek begaafd, dat wil zeggen dat haar zintuigen anders werkten dan die van de meeste mensen.

Zij was een medium, doden spraken tegen haar en zij sprak tegen hen. Ze was helderziend, ze kon dwars door levende mensen heen kijken, hun ambities en hun heimelijke zorgen zien, je vertellen wat er in de laatjes van hun nachtkastje lag en hoe ze naar het theater waren gekomen. Ze was (van nature) geen waarzegster, maar het viel niet mee om mensen dat aan hun verstand te brengen. Voorspellingen doen was, hoewel ze zich ertegen had verzet, een lucratief onderdeel van haar werk geworden. Ze vond dat je, als puntje bij paaltje kwam, de mensen hun zin moest geven en ze moest bieden wat ze dachten dat ze wilden. Bij het waarzeggen waren de meeste klanten jonge meiden. Die dachten altijd dat er een vreemdeling aan de horizon zou verschijnen, dat er liefde in het verschiep lag. Ze hoopten op een beter vriendje dan ze nu hadden, eentje die wat aangepaster was, wat minder puisterig, of tenminste niet in voorarrest zat. Mannen waren niet geïnteresseerd in toekomstvoorspellingen of waarzeggerij, althans niet voor zichzelf. Zij geloofden dat ze hun eigen lot bepaalden, aan hun lijf geen polonaise. En wat de doden betrof, waarom zouden ze zich daar druk om maken? Als die zo nodig met hun familie wilden praten, dan hadden ze daar de vrouwen toch voor?

‘Een gin-tonic,’ zei Colette tegen het meisje achter de bar. ‘Een grote.’

Het meisje pakte een glas en schepte er één ijsblokje in.

‘Vind je dat genoeg?’ zei Colette. ‘En citroen?’

Ze keek om zich heen. De bar was verlaten. De wanden waren tot op heuphoogte bekleed met turquoise kunstleer met diepliggende knopen. Dat wachtte al sinds ongeveer 1975 op iemand met een natte doek. De nep-

houten tafels zagen er plakkerig uit. Daarvoor gold hetzelfde. De schep van het meisje dook nog eens in de ijs-emmer. Een tweede blokje gleed omlaag in het glas en voegde zich met een doffe tik bij zijn voorganger. Het gezicht van het meisje bleef uitdrukingsloos. De blik van haar grote, loodgrijze ogen gleed weg van Colettes gezicht. Ze mompelde de prijs. 'Het is voor de vrouw die vanavond optreedt,' zei Colette. 'Dus deze is van het huis, zou ik denken!'

Het meisje begreep de uitdrukking niet. Ze had nog nooit van 'van het huis' gehoord. Ze deed haar ogen even dicht, haar oogleden waren blauw dooraderd.

Terug door de foyer. De zaal begon al aardig vol te lopen. Op weg naar hun stoel moesten de bezoekers langs de door haar opgezette schildersezels met een reusachtig uitvergroot portret van Al, gehuld in een stuk abrikooskleurig polyester dat Al 'mijn lap zijde' noemde. Ze had aanvankelijk moeite gehad om het er netjes omheen te draperen en alle plooien goed te krijgen, maar nu draaide ze haar hand er niet meer voor om, want met één polsbeweging krulde ze de stof over de bovenkant van het portret, en met een volgende liet ze hem langs de zijkant hangen, terwijl de rest in sierlijke plooien omlaagviel tot op de stugge vloerbedekking of de kale planken waarop ze die avond zouden optreden. Ze werkte er hard aan om een einde te maken aan Als hardnekkige gehechtheid aan dit kitsch-element. 'Onvoorstelbaar smakeloos,' had ze meteen gezegd toen ze voor haar ging werken. Zelf had ze gedacht aan een scherm waarop een foto van Al zou worden geprojecteerd. 'Nee,' had Al gezegd, 'je moet ervoor zorgen dat je niet wordt overschaduwde door speciale effecten. Hoor eens, Col, iemand heeft ooit tegen me gezegd, en dat is een goede raad die ik altijd heb ont-

houden: "Vergeet niet waar je vandaan komt. Besef waar je bent begonnen." In mijn geval was dat het dorpshuis in Brookwood. Dus als je denkt aan speciale effecten, vraag jezelf dan af: Kan ik die ook in het dorpshuis inzetten? Als dat niet kan, moet je er niet aan beginnen. Ze komen immers voor mij. Ik ben een professioneel medium, niet een of andere illusionist.'

Feit was dat Al gewoon gek was op die foto. Die was inmiddels zeven jaar oud. De mensen van de fotostudio hadden op mysterieuze wijze twee van haar onderkinnen weten weg te werken en haar grote, fonkelende ogen weten vast te leggen, alsmede haar glimlach en iets van haar glans, die innerlijke gloed waar Colette haar om benijdde.

'Alles kits?' zei de beheerder. 'Alles naar wens backstage?' Hij schoof het deksel van de vrieskist met de ijsjes open en keek erin.

'Problemen daarbinnen?' vroeg Colette. Hij trok het deksel haastig weer dicht en maakte een schichtige indruk, alsof hij iets had gestolen. 'Ik zie dat jullie weer bouwsteigers hebben staan.'

'C'est la vie,' verzuchtte de beheerder, waarop Colette zei: 'Daar zit wat in.'

Alison vermeed Londen zo veel mogelijk. Ze worstelde zich de stad in tot aan Hammersmith, of werkte de buitenwijken rond de noordelijke rondweg af. Ewell en Uxbridge behoorden tot haar rayon, net als Bromley, Harrow en Kingston upon Thames. Maar hun belangrijkste werkplekken waren de verstedelijkte gebieden rond de afritten op de M25 en langs de M3 en de M4. Het was hun lot om hun avonden door te brengen in verwaarloosde openbare gebouwen uit de jaren zestig en zeventig, waarvan de exoskeletten voortdurend moesten

worden opgekalefaterd omdat de pannen van het dak regenden en de steentjes van de mozaïeken loslieten van de muren. De vloerbedekking voelde plakkerig aan en er kwam een ranzige wasem uit de muren. Dertig jaar gevriesdroogd vocht was in het beton gekristalliseerd, als die kleine korreltjes in een zakje instantsoep. De dorpshuizen waren natuurlijk nog erger, en ook daar traden ze soms nog op. Daar had ze te stellen met beheerders die zo voor de dorpsgek konden doorgaan en moest ze haar schenen en enkels beschermen als ze de stoelen aansleepte om de halve kring te vormen die Al wenste. Ze moest er het entreegeld innen bij de ingang en van tevoren over het toneel lopen om te horen of er ergens rare piepgeluidjes klonken, en om splinters uit de vloer te halen, want Al wilde nog wel eens halverwege de eerste helft haar schoenen uittrekken om blootsvoets met het geestrijk te kunnen communiceren.

‘Is ze tevreden daar zo in haar eentje?’ vroeg de beheerder. ‘Een groot glas gin, precies wat een mens nodig heeft. Heeft ze nog behoefte aan iets anders? We hadden twee keer kunnen uitverkopen, weet je dat? Ik noem haar de perfecte professional.’